

Кокун О.М.

Опитувальник професійного самоздійснення / О.М. Кокун // Практична психологія та соціальна робота. - 2014. - № 7. - С. 35 - 39.

ОПИТУВАЛЬНИК ПРОФЕСІЙНОГО САМОЗДІЙСНЕННЯ

Актуальність. Тенденції розвитку світового суспільства зумовлюють істотне посилення уваги до проблеми інноваційного (перетворювального) потенціалу особистості, який розглядається як по відношенню до навколишньої дійсності, так і до її самої. Все більшого значення у сучасному суспільстві для кожної людини, яка ставить нові життєві цілі та здатна їх домагатися, усвідомлювати та відстоювати свою індивідуальність, набуває проблема самоздійснення.

Однак на сьогоднішній день існує обмаль досліджень феномену життєвого самоздійснення особистості, спрямованих на визначення його сутності, як системного явища вищого порядку стосовно близьких за значенням термінів (самореалізація, самоактуалізація, саморозвиток та ін.). Досліджень ж феномену професійного самоздійснення, яке є однією із найважливіших складових, а для більшості людей – й основною формою особистісного самоздійснення, взагалі, ще не здійснювалось.

Перспективність подібних досліджень зумовлена постійним прискоренням науково-технічного прогресу та характерними для сучасного етапу розвитку світового суспільства швидкими економічними, соціальними та духовними перетвореннями. Подібні дослідження мають допомогти створити для особистості фахівців різних професій стійкі смисложиттєві орієнтири у мінливому світі, особистісний сенс професійної самореалізації. Розширення можливостей професійного самоздійснення особистості у різних професіях надасть можливість підвищити ефективність трудового потенціалу нашої країни.

Розроблений нами Опитувальник професійного самоздійснення, який викладено у статті, може бути з успіхом використано у дослідженнях, дотичних до зазначеної проблеми.

Професійне самоздійснення нами розуміється як одна із найважливіших форм життєвого самоздійснення, що характеризується високим рівнем розкриття особистісного потенціалу фахівця у обраній професії, розвитком його здібностей, взаємопоєднанням із професією, повсякчасною затребуваністю його професійної кваліфікації, широким використанням його професійного досвіду та здобутків іншими фахівцями [6]

Професійне самоздійснення може відбуватися у двох загальних *формах (способах)*:

- зовнішньо-професійний (досягнення значущих здобутків у різних аспектах професійної діяльності);
- внутрішньо-професійний (професійне самовдосконалення, спрямоване на підвищення професійної компетентності та розвиток професійно-важливих якостей).

На основі аналізу провідних фахівців в галузі психології праці [3] - [5], [8], [9], нами виділено *10 ознак професійного самоздійснення*:

1. Внутрішньо професійні:

- 1.1. Потреба у професійному вдосконаленні.
- 1.2. Наявність проекту власного професійного розвитку.
- 1.3. Переважаюче задоволення власними професійними досягненнями.
- 1.4. Постійна постановка нових професійних цілей.
- 1.5. Формування власного «життєво-професійного простору».

2. Зовнішньо професійні:

- 2.1. Досягнення поставлених професійних цілей.
- 2.2. Визнання досягнень фахівця професійним співтовариством.
- 2.3. Використання професійного досвіду та здобутків іншими фахівцями.
- 2.4. Розкриття особистісного потенціалу і здібностей у професії.
- 2.5. Вияв високого рівня творчості у професійній діяльності.

Опитувальник професійного самоздійснення нами було розроблено на основі відповідно до вищенаведених 10 ознак (по 5 на кожен форму самоздійснення).

Перша частина опитувальника призначена для з'ясування *загального рівня професійного самоздійснення* фахівця, а також для визначення ступеня вираженості окремих його складових (дослідницький бланк опитувальника наведено наприкінці статті).

У другій частині опитувальника досліджуваному пропонується у вільній формі описати, яким чином його робота (професійна діяльність) створює можливості для особистісної самореалізації.

І частина містить 30 запитань, на кожне з яких пропонується 5 варіантів відповіді, розташованих за порядковою шкалою зростання вираженості ознаки зліва направо (відповідно вибір крайньої лівої відповіді дорівнює 0 балам, другої зліва – 1 балам, третьої – 2 балам, четвертої – 3 балам, п'ятої – 4 балам).

Опрацювання результатів. Згідно з ключем підраховуються суми балів за 10-ма ознаками професійного самоздійснення, поєднаними за двома його формами, а також визначається сумарний результат, який характеризує *загальний рівень професійного самоздійснення фахівця*.

Ключ

№	Форми – 2 / Ознаки – 10	№№ питань
1.	Внутрішньо професійні	
1.1.	Потреба у професійному вдосконаленні	1, 11, 21
1.2.	Наявність проекту власного професійного розвитку	2, 12, 22
1.3.	Переважаюче задоволення власними професійними досягненнями	3, 13, 23
1.4.	Постійна постановка нових професійних цілей	4, 14, 24
1.5.	Формування власного «життєво-професійного простору»	5, 15, 25
2.	Зовнішньо професійні	
2.1.	Досягнення поставлених професійних цілей	6, 16, 26
2.2.	Визнання досягнень фахівця професійним співтовариством	7, 17, 27

2.3.	Використання професійного досвіду та здобутків іншими фахівцями	8, 18, 28
2.4.	Розкриття особистісного потенціалу і здібностей у професії	9, 19, 29
2.5.	Вияв високого рівня творчості у професійній діяльності	10, 20, 30

Дані *другої частини* опитувальника опрацьовуються й узагальнюються на основі контент-аналізу висловлювань досліджуваних.

Стандартизація опитувальник здійснювалася згідно із загальноприйнятою процедурою [1], [2].

Дослідження, на основі результатів яких отримані показники стандартизації здійснювалася із використанням розробленої нами концепції дистанційної професійної психодіагностики [6] та розробленого відповідно до неї діагностичного інтернет-сайту (<http://prof-diagnost.org>). В дослідженнях взяло участь 332 російськомовних користувача Інтернет із різних країн.

У таблицях 1 та 2 наведені показники стандартизації Опитувальника професійного самоздійснення. Оскільки показники чоловіків та жінок за ним достовірно не відрізняються (за виключенням показника "постійна постановка нових професійних цілей", який є достовірно вищим у чоловіків ($p \leq 0,01$)), то ці показники стандартизації та нормативні дані подані без диференціації за статтю. При нормуванні ми використовували інтервал приблизно у 1 сигму. Коефіцієнт Кронбаха (α) за 10-ма вихідними шкалами опитувальника склав 0,902 і свідчить про його високу внутрішню узгодженість.

Таблиця 1

**Показники стандартизації
Опитувальника професійного самоздійснення**

№	Показник	М	σ
1	Загальний рівень професійного самоздійснення фахівця	72,53	18,36
2	Рівень внутрішньо професійного самоздійснення	37,04	9,93
3	Рівень зовнішньо професійного самоздійснення	35,49	9,62
4	Потреба у професійному вдосконаленні	7,67	2,55
5	Наявність проекту власного професійного розвитку	6,83	2,92
6	Переважаюче задоволення власними професійними досягненнями	6,33	3,02
7	Постійна постановка нових професійних цілей	8,66	2,17
8	Формування власного "життєво-професійного простору"	7,55	2,27
9	Досягнення поставлених професійних цілей	7,31	2,23
10	Визнання досягнень фахівця професійним співтовариством	7,02	2,21
11	Використання професійного досвіду та здобутків іншими фахівцями	6,85	2,60
12	Розкриття особистісного потенціалу і здібностей у професії	7,83	2,40
13	Вияв високого рівня творчості у професійній діяльності	6,48	2,62

Із вищенаведеної таблиці ми бачимо, що порівняно найбільш вираженими ознаками професійного самоздійснення є такі як: "постійна постановка нових професійних цілей", "розкриття особистісного потенціалу і здібностей у професії", "потреба у професійному вдосконаленні" та "формування власного "життєво-професійного простору".

Таблиця 2

Нормативні дані показників професійного самоздійснення (у балах)

№	Рівень професійного самоздійснення	Загальний	Внутрішньо-професійного	Зовнішньо-професійного
1	Низький	≥ 45	≥ 21	≥ 19
2	Нижчий за середній	46 – 63	22 – 32	20 – 30
3	Середній	64 – 81	33 – 42	31 – 40
4	Вищий за середній	82 – 99	43 – 51	41 – 49
5	Високий	≤ 100	≤ 52	≤ 50

Опитувальник має достатньо високу конкурентну валідність, про яку свідчать істотні кореляційні зв'язки його трьох основних показників (загального рівня, рівня внутрішньо-професійного та зовнішньо-професійного самоздійснення) із шкалами Самоактуалізаційного тесту (САТ). Вказані показники достовірно корелюють ($r = 0,2 - 0,71$; $p \leq 0,01 - 0,001$) із 12-ма з 14-ти шкал САТ (за виключенням шкал сензитивності та прийняття агресії). Найвищі кореляційні зв'язки зафіксовано із шкалами: ціннісних орієнтацій ($r = 0,71$), самоповаги ($r = 0,66$), поглядів на природу людини ($r = 0,5$), підтримки ($r = 0,43$) та орієнтації у часі ($r = 0,4$).

Також достовірні кореляційні зв'язки ($p \leq 0,001$) зафіксовано із показниками внутрішньої ($r = 0,4$) та зовнішньої позитивної ($r = 0,23$) мотивації методики "Мотивація професійної діяльності".

У **найближчій перспективі** ми плануємо висвітлити результати наших емпіричних досліджень, спрямованих на визначення закономірностей та чинників професійного самоздійснення фахівців різних професій.

Література

1. Бодалев А.А. Общая психодиагностика / А.А. Бодалев, В.В. Столин. - СПб.: Речь, 2003. - 439 с.
2. Бурлачук Л.Ф. Психодиагностика: учебн. [для вузов] / Бурлачук Л.Ф. - СПб: Питер, 2003. - 350 с.
3. Зеер Э.Ф. Психология профессий: Учебн. пособие. – 3–е изд., перераб. и доп. – М.: Академический Проект, Фонд «Мир», 2005. – 336 с.
4. Зеер Э.Ф. Психология профессионального развития: Учебн. пособие. – 2–е изд. – М.: Издательский центр «Академия», 2007. – 240 с.
5. Климов Е.А. Психология профессионала. – М.: Изд-во "Институт практической психологии"; Воронеж: НПО "МОДЭК". – 1996. – 400 с.

6. Кокун О.М. Теоретико-методологічні та практичні засади дистанційної психодіагностики в професійній сфері // Практична психологія та соціальна робота. - 2010. - № 7. - С. 65 - 68.
7. Кокун О.М. Життєве та професійне самоздійснення як предмет дослідження сучасної психології / О.М. Кокун // Практична психологія та соціальна робота. - 2013. - № 9. - С. 1 - 5.
8. Маркова А.К. Психологія професіоналізму. – М.: "Знание", 1996. – 308 с.
9. Поваренков Ю.П. Системогенетическая концепция профессионального становления человека // Идея системности в современной психологии / Под ред. В.А. Барабанщикова. – М.: Изд-во «Институт психологии РАН», 2005. – С. 360 – 384.

Опитувальник професійного самоздійснення (дослідницький бланк)

ПІБ _____
 вік ____ стать ____ професія _____ посада _____
 стаж роботи на посаді _____ загальний стаж роботи за професією _____

І ЧАСТИНА

Інструкція: Будь ласка, дайте відповіді на нижченаведені запитання, обвівши кружечком відповідне твердження (тільки одне із запропонованих, що найбільше підходить за кожним запитанням).

№	Запитання	Варіанти відповіді				
1	Чи багато Ви працюєте над підвищенням свого професійного рівня	взагалі не працюю	іноді	періодично	часто	постійно
2	Чи маєте Ви план свого подальшого професійного розвитку	не маю плану	практично не маю	у загальних рисах	в головному маю	маю чіткий план
3	Чи задоволені Ви власною професійною кар'єрою	не задоволений (а)	скоріше не-задоволений	важко відповісти	скоріше задоволений	повністю задоволений
4	Після досягнення певної професійної мети як швидко Ви ставите наступну	не ставлю взагалі	через тривалий час	через певний час	досить швидко	практично відразу
5	Наскільки гармонійно Вам вдається поєднувати професійну діяльність з позафаховим життям	зовсім не вдається	більше не вдається	частково вдається	вдається майже постійно	завжди вдається
6	Як швидко Ви досягаєте поставлених професійних цілей	тривалий час	досить повільно	через певний час	досить швидко	дуже швидко
7	Як Ви оцінюєте рівень своїх професійних досягнень	низький	невисокий	середній	досить високий	високий
8	Як часто Ваш професійний досвід стає у пригоді іншим фахівцям	практично ніколи	іноді	періодично	часто	постійно

9	Наскільки повно Ви як особистість можете розкритися у роботі	зовсім не можу	незначною мірою	частково	істотно	практично повністю
10	Наскільки творчо Ви намагаєтесь виконувати Вашу роботу	не намагаюсь	іноді дію творчо	частково дію творчо	здебільшого дію творчо	постійна творчість
11	Як Ви оцінюєте свій потяг до підвищення професійного рівня	повністю відсутній	невисокий	середній	досить виражений	дуже високий
12	Наскільки чітко Ви уявляєте своє професійне майбутнє	ніяк не уявляю	практично не уявляю	у загальних рисах	в головному уявляю	чітко уявляю
13	Чи задоволені Ви своїми професійними досягненнями	не задоволений (а)	скоріше не задоволений	важко відповісти	скоріше задоволений	повністю задоволений
14	Чи згодні Ви з тим, що в роботі постійно слід рухатися вперед	не згодний	більше не згодний, ніж згодний	не завжди згодний	здебільшого згодний	повністю згодний
15	Як оцінюєте рівень свого професійного менталітету, ідентифікації з професійним співтовариством	низький	невисокий	середній	досить високий	високий
16	Наскільки часто Ви досягаєте поставлених професійних цілей	дуже рідко	рідко	періодично	часто	практично завжди
17	Як оцінюють отримані Вами професійні здобутки Ваші колеги	низькі	не високі	середні	досить високі	високі
18	Як часто Ваші професійні здобутки використовуються іншими фахівцями	ніколи	іноді	періодично	часто	постійно
19	Наскільки повно можуть розкритися у професійній діяльності Ваші здібності	зовсім не можуть	незначною мірою	частково	істотно	практично повністю
20	Наскільки гнучким є стиль Вашої професійної діяльності	зовсім не гнучкий	майже негнучкий	іноді гнучкий	досить гнучкий	дуже гнучкий
21	Чи отримуєте Ви задоволення в результаті підвищення своєї професійної майстерності	зовсім ні	практично ні	певне задоволення	достатнє задоволення	дуже велике задоволення
22	Чи проектуєте Ви власну кар'єру	ніяк не проектую	практично ні	у загальних рисах	намагаюсь проектувати	чітко проектую
23	Чи задоволені Ви своїм професійним рівнем	не задоволений (а)	скоріше не задоволений	важко відповісти	скоріше задоволений	повністю задоволений
24	Після отримання певного результату в роботі як швидко Вам хочеться	взагалі не хочеться	через тривалий час	невдовзі	швидко	практично відразу

	досягти ще кращого					
25	Наскільки чітко сформу-валася у Вас власна професійна позиція	ще відсутня	недостатньо сформована	частково сформована	майже повністю	повністю
26	Якою мірою Ви досягаєте поставлених професійних цілей	дуже малою	невеликою мірою	частково досягаю	значною мірою	повністю
27	Як оцінює керівництво Ваші професійні здобутки	низькі	невисокі	середні	досить високі	високі
28	Якою мірою Ви передаєте свої професійні знання і досвід, навчаючи інших	не передаю	незначною мірою	частково	досить повно	повністю
29	Які можливості створює Вам професійна діяльність для самовдосконалення	дуже малі	незначні	часткові	великі	дуже великі
30	Чи багато нового Ви привнесли у свою професію	дуже мало	небагато	посередньо	багато	дуже багато

II ЧАСТИНА

Інструкція:. Нижче опишіть, будь ласка, довільно, в якій формі й як Ваша професійна діяльність створює Вам можливості для особистісної самореалізації (розкриття здібностей, особистісний розвиток, навчання інших, допомога іншим тощо). Якщо можна, розкрийте це питання конкретніше.
